

Дар бораи як китоби дарсӣ

«Дар мачмӯъ, мафхум ва тафаккури дунявӣ дар фарханги мо бо дарки илмии истилохоти «миллат», «точик», «точикият», «давлати миллӣ», «манфиатҳои миллӣ», «хештаншиносӣ», «худшиносии миллӣ», «истиклоли миллӣ» ва «чаҳонбинии илмӣ» ҳамсанг аст. Ҳамзамон бо ин, мафхуми «афкори дунявӣ» барои мардуми олам, аз ҷумла тоҷикон сухани нав нест», навиштааст профессор Саймумин Ятимов дар мақолаи худ зери унвони «Дар бораи як китоби дарсӣ», ки қаблан дар воситаҳои ахбори омма нашр шуда буд.

Ба ақидаи ӯ, дар ақси ҳол, мо аввалан тоҷик, баъдан миллат ва ахиран соҳиби давлати мустақил намебудем. Ба даврони хотирҷамъиву осудагӣ ва суботи озодагӣ намерасидем.

Эътиқод, таассуб, ҳурофот ҳам маҳсул ва ҳамқадами таърихи инсоният мебошанд. Онҳо ҳам мисли дунявият шакли чаҳонбиниянд. Мантики сиёсӣ, иҷтимоӣ ва идеологӣ доранд. Барои ҳамаи миллатҳо ҷунин тақдир ҳамроҳ будааст.

Дар зер матни пурраи мақолаи донишимандро пешниҳоди ҳонандагон мегардонем.

Муқаддима

Беш аз дуҷуғим ҳазор сол қабл Аристотел дар асари маъруфаш “Сиёсат” навишта буд: “Магар бошад қасе шубҳа қунад, ки қонунгузор (давлат, ҳуқумат–С.Я.) бояд ба маъсалаи тарбияи ҷавонон бо таваҷҷуҳи ғавқулода муносибат қунад, зеро дар давлате, ки ҷунин ғамхорӣ нест, ҳуди соҳти давлатдорӣ зарар мебинад” (Аристотел. Политика. -М.:РИПОЛ классик,2010. -С.535).

Яъне ду маъсалаи ҳаётан муҳим — алоқамандӣ ва вобастагии соҳти давлатдорӣ ба мақтабу маориф аз замонҳои қадим ҳамраҳи инсоният будаанд. Ва қудрати одам

хам баробар ба умки фикр ва кобилияти дарк карда тавонистани мохияти зухуроти олам доништа шудааст. Шоир ва мутафаккири немис Гёте таъкид мекунад: “Мегӯянд, ки ракамхо дунёро рахбарӣ мекунад; шубҳае нест ракамхо хатто нишон диҳанд, ки дунё чӣ тавр рахбарӣ карда мешавад” (Слово о науке. -М.: Знание, 1978. -С.10).

Аз ин чихат, нашри китоби гурӯҳи олимони Академияи миллии илмҳо Косимшо Искандаров, Раҳматқарим Давлатов, Чамолӣддин Саидзода, Бехрӯзи Забеҳулло, Сайидхоча Ализода, Нозим Нуоров, Шамсиддин Нуриддинов “Андешаҳои дунявӣ дар адабиёти классикии тоҷику форс” (Душанбе, 2021, дар ҳаҷми 310 сах.) ҳамчун “Воситаи тавсиявӣ-амалӣ барои хонандагону донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии касбӣ”, ки “бо қарори ҳайати мушовараи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва тавсияи Раёсати Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон ҷоп шудааст”, иқдоми шоистаи дастгирӣ аст.

Ба назар мерасад, ки омода ва нашр қардани ҷунин китоб тақозои рӯз ба рӯз афзояндаи яке аз муҳимтарин рукҳои асосии давлатдорӣ милли, зарурати баланд бардоштани нақши илм дар соҳтори ҷаҳонбинӣ, системакунонии маҷмӯи масъалаҳои илмии марбут ба дидгоҳи маънавӣ ва методҳои тадқиқи он, қорқарди дастгоҳи истилоҳ ва мафҳумоти илмии милли, муайян қардани сарҳадҳои салоҳият, барҳӯрд ва ҳалли мушкилоти вобаства ба мавзӯ, ҳамҷунин ҳимояи мафқураи динӣ аз суиистифодаи он тавассути ворид қардани ҳар гуна равияҳои ифротгаро мебошад.

Ҳадаф ва мавзӯе, ки мо мехоҳем доир ба он ибрози назар намоем, таҳлил ва арзёбии ташаққули маънавиёти милли дар асоси ҷаҳонбинии дунявӣ дар мисоле чанд аз мақолаҳои дар маҷмӯаи мазкур гунҷонидашуда мебошад.

Давлати милли ва дунявият

Бояд хотирнишон қард, ки масъалаи давлат ва давлатдорӣ қисмати ҳаётан муҳими мавҷудият ва пойдорӣ милли аст.

Ягонагӣ ва умумияти қаламрав, забон, фарҳанг, маданият, урфу одат, идеология,

эҳсоси муштараки ирсияти кавмӣ, нажодӣ, ки асоси давлатдории миллиро ташкил мекунад, фақат тавассути ҳокимияти сиёсии мутамарказ, бо асосҳои ҳуқуқӣ ва имконоти танзими меъёрҳои конституционӣ таъмин карда мешаванд. Бидуни ҷунин шароит осудагӣ, субот ва рушди милли наметавонад воқеият дошта бошад.

Таҷрибаи таърихӣ ҳама гуна даъвоҳоро, ки миллат танҳо тавассути забон, адабиёт ва фарҳанг дар фазо ва вақт, дар шароите, ки соҳиби ҳокимияти сиёсӣ нест, фардият, мустақилият ва ҳувиати ҳешро нигоҳ дошта метавонад, рад мекунад. Зеро ин гуна даъво аз лиҳози мантики сиёсӣ ба воқеият ва дурнамои давлатдорӣ мувофиқ намеояд. Ходисаҳои охиринаи кишвари ҳамсоя ин назарияро бори дигар исбот намуд.

Давлат дар маконе, вақте ва бо сабабе пайдо мешавад, ки омилҳои иқтисодиву иҷтимоӣ, сиёсиву идеологӣ ва маънавию ахлоқӣ зарурати мавҷудияти ташкилоти марказонидашударо ба манфиати субъектҳои гуногуни сиёсии ҷомеа, пеш аз ҳама, миллат ва халқиятҳо амалан эҳсос намоянд ва тавону иқтидори истифодаи ҷунин абзорро дошта бошанд.

Давлат замоне таназзул меёбад ва аз байн меравад, ки субъекти офарандаи он иқтидори сарфи захираҳои ҳаётан муҳимми зикргардидаро аз даст медихад.

Давлатсозӣ ва зиёдтар аз он таъмин намудани суботи давлат аз муҳимтарин ва мушкилтарин вазифаҳои миллат аст. Қори таҳмин ва ҳадси эҳтимоли амал нест. Ин ташкилоти сиёсӣ, тавре хотирнишон гардид, натиҷаи таҳлили таҷрибаи кашмақаш, нобасомонӣ ва бенизомии мебошад, ки ҳосили он ғайр аз эҷод кардан ва таъсис додани соҳтаре бо номи давлат нест. Аз ин ҷиҳат, ҳама гуна бенизомӣ созгори истилоҳи давлат нест. Ва ибораи фаъолияти самараноки давлатдорӣ мафҳуми системавист.

Муташаккилӣ ва устувории ин система аз фаъолияти муназзами соҳаҳои он, ки дар алоқамандӣ, вобастагӣ ва ҳамохангии яқдигар қарор доранд, сарчашма мегирад.

Ташаккули идеология, маънавиёт ва ҷаҳонбинӣ аз самтҳои ҳаётан муҳимми сиёсати давлатдорӣ аст.

Аз тарафи дигар истифодаи истилоҳи идеология набояд боиси норухатӣ нисбат ба ифодаи тарзи тафаккур ва шакли муносибат ба маънавиёти чома бошад. Борҳо таъкид гардид ва бори дигар хотиррасон мегардад, ки истилоҳи деидеологизатсия навъи устувори мафҳуми ҳуди идеология аст. Он барои аз байн бурдани фарҳанги миллӣ ва дидгоҳи сиёсии дар чаҳорҷӯби манфиатҳои давлатдорӣ муайянкардаи сохтори сиёсӣ, ба хотири дар мафкураи ҳадафҳои геополитикӣ ҷой кардани ҷаҳонбинии гаразнок таъин шудааст. Чизи дигар, кашфиёти дигаре нест. Ва буда ҳам наметавонад.

Аристотел таъкид мекунад: “Давлат ба оне мансуб аст, ки табиатан вучуд дорад ва инсон аз рӯи табиати хеш зухуроти сиёсӣ аст” (Аристотель. Политика. — М.: РИПОЛ классик, 2010. - С.29).

Бо доштани чунин манзалат инсон наметавонад бидуни идея (ормон, орзу, дидгоҳ, мақсад, маром, шакли муносибати маънавий ба субъектҳои аслии муассисаи сиёсии давлат) вазифаи шахрвандии ҳудро иҷро намояд.

Сохибдавлатӣ, мансубияти ҳуқуқӣ ба каламрави кишвар ва уҳдадорӣ дар назди Ватан, ҳуд ангега, идея, ормон ва кутбнамои маънавии тарзи амал мебошад.

Зухуроти ҳастии муваффақ шакли комили ин ангегаи зиндагисоз аст. “Гузашта аз он, дар амалӣ кардани мақсадгузориҳои ниҳой камолоти олий ифода меёбад, аз дигар тараф, мавҷудияти ҳудкифой бошад, ҳамчун падидаи ниҳой ва олитарини воқеият баҳогузорӣ карда мешавад” (Ҳамон ҷо. – С.28). Чунин масъалагузорӣ, бидуни шак, мансуб ба инсон, ба шахрванд мебошад.

Мо муътақид ҳастем, шаш рӯки сохти давлатдорӣ, ки дар боби яқум, моддаи яқуми Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дарҷ гардидаанд, дар баробари эълони воқеияти ҳуқуқӣ муайянкунандаи самтҳои идеологии давлат мебошанд.

Дар муносибатҳои субъект ва объектҳои ҳуқуқӣ, вақте сухан дар бораи таъмини суботи давлатдорӣ меравад, роҳ, усул, восита ва методҳои ҷабҳаи ташаккули

чахонбинӣ макоми муайянкунандагӣ мегиранд. Алалхусус, дар чараёни таърихии истикрори истиклолият. Аз ин чихат, мактаб ва маориф дар поягузорӣ, вусъат ва бардавомии сохти давлатдорӣ нақши халқунанда мебозанд.

Дахсолаҳои сипаригашта барои азнавсозии маориф, ташаккули инфрасохтор ва захираҳои кадрӣ он сарнавиштсоз буданд. Дар шароити ниҳоят мушкили иҷтимоӣ-сиёсӣ ва иқтисодӣ барои пешрафти илму маориф заминаҳои аслии гузошта шуданд.

Дар ин росто, мутобиқ гардонидани китобҳои дарсӣ ва васоити таълимию тарбиявӣ ба пояҳои сохти конститусионӣ – давлатдорӣ миллӣ қисмати ҳаётан муҳимми фаъолияти маориф доништа мешавад. Зеро маҳз ҳарфҳои ҷопӣ (он ҷизе, ки дар китоб дарҷ гардидааст), мақсад ва моҳияти зиндагиро меомӯзанд. Масири кунунӣ ва ояндаи онро муайян месозанд. Тарз ва усули муносибат ба воқеияти сиёсиро нишон медиҳанд. Табиат, муҳтаво ва таъиноти инсонро дар ҷомеа аз нигоҳи илмӣ тафсир мекунад.

Баъзе масъалаҳои назариявӣ дар мачмӯа

Китоби “Андешаҳои дунявӣ дар адабиёти классикии ҷаҳонӣ” дар ҷаҳорҷӯбаи ниёзҳои иҷтимоӣ ва маънавии ҷомеа дар самти тарбия ва таълим навишта шудааст.

Мачмӯа аз муқаддима ва мақолаҳо дар бораи омӯзиши аҳвол ва осори 27 тан аз адибони ҷаҳонӣ иборат аст. Тибқи мавзӯ, дар атрофи ақидаҳои равшангарӣ, маорифпарварӣ, илмхварӣ, дар умум, дунявият бахс мекунад.

Муқаддимаи китоб ба қалами донишманд Ҳафиз Раҳмон тааллуқ дорад. Дар он мавқеи илму ҳирад, маърифат, давлат ва сиёсат дар муносибат ба ҷаҳонҳои эътиқод тафсир гаштаанд.

Муаллифи сарсухан бо тақия ба андешаҳои мутафаккирони машҳури олам зарурат, мавқеъ ва манзалати илму донишро дар зиндагӣ шарҳ медиҳад. Тақдирҳои инсонхоро

вобаста ба тарзи тафаккур ва сифати шинохти олам аз чониби худи одамон медонад. Ӯ дуруст зикр мекунад: “ташаккули маниши нек табиист, ки худ аз худ ба ботини кас роҳ намеёбад, боистӣ раҳнамову кутбнамое дошта бошад. Ин кутбнамо аввалтар аз ҳама дониш аст, ки ҳамроҳ бо таҷрибаи зиндагӣ касро ба зинаи ақл ва аз он болотар дар нардбони камолот – ба хирадмандӣ мебарад” (С.4). Барои тасдиқи фикр аз Абулқосими Фирдавсӣ мисоли мувофиқ меорад:

Хирад поку дин поку дил поктар,

Бувад, ҳар кӣ дорад манише ба сар.

Бузургӣ, серталабӣ ва дақиқнигорӣ муаллифи “Шохнома” дар он аст, ки ӯ ҳафт аср қабл аз файласуфи машҳури Гарб, ки фармудааст: “На танҳо натиҷаи таҳқиқот, балки роҳе, ки ба он хидоят мекунад, бояд ҳақиқӣ бошад. Таҳқиқоти ҳақиқат худаш бояд ҳақиқӣ бошад” (Ковалченко И.Д. Методы исторического исследования. — М.: Наука, 2003. С.13), озодагии тинати инсонро бо тарқиби сохтори ҷаҳонбинӣ ҳамбаста медонад. Аз илм, дониш, маърифат ва дин ҳам покиро тақозо дорад.

Дар ин маврид ақл, ҳуш, зехн, идрок ва дарёфти инсонӣ-хирадро дар ҷойи аввал мегузорад. Ва онҳоро бо тинат, табиат, сиришт ва бузургии одам вобаста мешуморад.

Дар муқаддима масъалаи таъмир ва татҳири (пок, покиза, тоза) фикр, ба воситаи он расидан ба худшиносӣ, ки танҳо тавассути донишу хирад ва таҷрибаи зиндагӣ сурат мегирад, таъкид мегардад.

Давоми матлаб:

Дар бораи як китоби дарсӣ

Муаллиф: Administrator
14.04.2022 14:43 -

Кисми 1 - <https://telegra.ph/Dar-borai-yak-kitobi-dars%D3%A3-04-14>

Кисми 2 - <https://telegra.ph/Dar-borai-yak-kitobi-dars%D3%A3-%D2%9A2-04-14>

Кисми 3 - <https://telegra.ph/Dar-borai-yak-kitobi-dars%D3%A3-%D2%9A3-04-14>

Кисми 4 - <https://telegra.ph/Dar-borai-yak-kitobi-dars%D3%A3-%D2%9A4-04-14>